

Бождар Зечевић

Из срца ѿапе

*Уз оснивање Српског
филмолошког центара,
Београд, април 2017.*

Готово сваки облик стваралачког, критичког и интелектуалног промишљања српског филма нестао је као „колатерална штета” катастрофалне транзиције у којој се нашло цело наше друштво и његова култура. Сада се налазимо у стању потпуне духовне обамрлости, затирања и анабиозе, речју у срцу ѿапе из које се не назире излаз, што је видљиво и из резултата уметничке праксе, тј. српског уметничког филма у целини. Тврдимо, даље, да смо у опасности да се поништи и преда заборау стогодишњи континуитет српског филма. Дела нараштаја филмских уметника и врних професионалаца, који су својим животима створили богато уметничко и културно наслеђе на понос народа из кога су потекли, филмске метафоре по којим ће се судити о времену у коме живимо, добитнике престижних међународних признања и ствараоце

европског и светског филма стиже судбина нестанка и заборава. Као да се никада нису снимили ти филмови, као да милиони нису расли уз дела Михаила А. Поповића, Радоша Новаковића, Владимира Погачића, Саше Петровића, Живојина Павловића, Душана Макавејева, Пурише Ђорђевића, Крсте Шканате, Миленка Штрпца, Александра Илића, Влатка Гилића и стотине других, не мање значајних наших филмских уметника. Знаци времена попут Павла Вуисића, Бате Живојиновића и плејаде српских филмских протагониста препуштени су хировима садашњости, која их не познаје и не признаје.

Не желимо да се помиримо са овим чињењицама.

Кинематографију не чине само филмови. Унапређењем српске кинематографије у области јавне речи, анализом резултата и стручном афирмацијом филмског стварала-

штва у Србији, најшире речено *филмском културом* једног народа, бавио се четири деценије угледни београдски Институт за филм, који је створио услове за стручно и организовано истраживање филмског стваралаштва. Четири деценије овај Институт био је стожер окупљања нараштаја српских филмолога. Иза њих остала је дубока бразда у српској и европској култури, наслеђе које данас чини незаобилазни извор за свако проучавање улоге покретне слике у XX веку: 27 томова *Годишњака српског филма* са посебним освртом на бившу СФРЈ, 17 томова *Предметне филмографије српског филма*, 28 томова капиталних дела светске теоријске мисли о филму, које одавно представљају основно градиво на свим светским школама за филм (под уредништвом водећег српског филмолога XX века проф. др Душана Стојановића), као и дела плејаде најистакнутијих аутора и филмолога (Марсела Мартена, Жана Митрија, Андреа Базена, Едгара Морена, Жилбера Коен-Сеаа, Зигфрида Кракауера, Албера Лафеа, Жежија Плажевског, Ноела Бирша, Питера Волена, Кристијана Меза, Ђанфранка Бететинија, Јурија Лотмана, Едрју Тјудора, Дадли Ендруа и многих других те дела генерација домаћих филмских писаца, све у свему 175 томова прворазредне грађе из области филма и блиских медија, 84

броја *Филмских свезака*, јединственог филмолошког часописа европског формата и угледа. Између 1976. и 2006. изашла су 52 броја стручног часописа *Филмограф*, који је пуних тридесет година био актуелна енциклопедија филмских дешавања у Србији, бившој Југославији и свету; готово да нема области или појаве у нашем филму коју није покривао *Филмографов* стручни тим на нивоу целе државе и врло често у светском контексту и који је све донедавно излазио, док му главе нису дошли актуелни чиновници, на чија је непочинства указивао.

Све је то био Институт за филм, а онда је једне мрачне транзиционе ноћи угашен. У потпуној тишини, без јавног гласа, као да га никада није било. Све смо одбацили и данас више немамо основа за било какво историјско и теоријско промишљање наше филмске баштине. Уосталом, тиме се ионако више нико не бави. „Историја не постоји и не треба да постоји, зашто нас оптерећујете ауторима које ми не знамо или више не гледамо” сажима један утисак др Петар Волк. „Ако одбаците све што је направљено у српском филму за неколико генерација, шездесетих, седамдесетих и осамдесетих година, ви се нађете на брисаном простору и данас млади критичари који покушавају да прате нове трендове немају никакву естетску платформу,

у коју би пројектовали будућност кинематографије. Шта ми тражимо од српског филма нико жив у овој земљи не зна”. На делу је нека врста дисконтиунитета, насилног прекида, која је укинула све, а већ двадесет година не доноси ништа. „Дисконтиунитетом до континуитета” говорио је Северин Франић „ми смо дошли у ситуацију да све што је било пре нас који смо у датом тренутку дошли на власт, не вреди”. Ни у једној области наше културе и јавног живота није дошло до оваквог дисконтиунитета, ни у књижевности, ни у музици, ни у позоришту. Нигде се није населило толико мешетара, дилетаната, и ликова ниоткуд, који су приграбили сав народни новац и све полуге одлучивања и успели да до дна срозају српски филм. Речју, српски филм је, не зна се још како и зашто, платио највећи данак пљачкашкој транзицији и налази се у опасности да потпуно ишчезне. Да није оно неколико часних изузетака, правих енклава на окупираној територији српског филма, то би се већ и догодило.

Ми добро памтимо ове догађаје.

Делатност Института за филм требало је да настави Филмски центар Србије, који је основан после дугог лутања али који још ни издалека не остварује своју функцију: не само да делатност Института није наставио, него је данас далеко од било ког вида органи-

зованог стручног и научног истраживачког рада. На ово смо више пута добронамерно указивали, али су се „надлежни” оглушили на све предлоге, апеле и иницијативе. Временом је постало јасно да је у трци за новцем и поделом тог новца Филмски центар Србије изгубио свако интересовање за научно-истраживачки рад и организовано стручно издаваштво. Иза Института за филм остала је тако огромна празнина која је данас уочљивија него икада. „Колатерална штета” од катастрофалне транзиције, чија је жртва била стручна и научна евалуација српског филма, тешко да се ичим може исправити.

Све је то довело до оснивања нове установе *Српски филмолошки центар* у Београду 24. априла 2017. године, као добровољног, нестраначког, невладиног и непрофитног удружења грађана чији је циљ истраживање и унапређење историје и теорије српског филма са становишта филмологије. Под „истраживањем и унапређењем историје и теорије српског филма са становишта филмологије” подразумева се овде стручна и научно-истраживачка делатност заснована на сазнањима хуманистичких и природних наука, њиховим методама и достигнућима у проучавању филма и блиских аудиовизуелних медија (телевизија, видео и дигитални медијум). Ово је иницијално одређење, којим се одређују циљеви и смер ревитализације стручног

и научног рада у области професионалне кинематографије, али и цивилног друштва у целини. Најшире гледано, Српски филмолошки центар радиће на обнови филмске културе у најширем смислу.

Оснивачи *Српског филмолошког центара* су (азбучним редом) проф. др Петар Волк, Томислав Гаврић, проф. Жарко Драгојевић, Стеван Јовичић, проф. др Срђан Кнежевић, др Ивана Кроња, проф. Никола Лоренцин, др Душан Нађевић, Мирослав Бата Петровић, проф. др Никола Стојановић и потписник ових редова. Ова листа угледних српских филмолога и историчара филма, који за собом имају деценије плодног стваралачког рада, десетине књига и драгоцено педагошко искуство сматра се позваном да покрене стварање новог увида у филмолошку баштину. Истовремено, они чине мултидисциплинарни тим истраживача који имају капацитет да одговоре на најважнија филмолошка питања од интереса за Србију и шире окружење.

Српски филмолошки центар ће у догледном времену представити свој план рада, истраживања и издаваштва, у који спадају почетак рада на *Историји српског филма* и *Енциклопедији српског филма* као и на низу синтеза и стваралачких пројеката, који ће испунити празнину створену двадесетогоди-

шњом небригом и нерадом, као и покретање часописа *Филмолошке свеске*, те у сарадњи са Удружењем филмских уметника Србије, угледног часописа *Филмограф*. Такође се планира обнова стручног и професионалног окупљања, размене мишљења и искустава наших синеаста, као облика друштвене интеракције, што захтева наша стручна јавност.

У том смислу *Српски филмолошки центар* ће се благовремено обратити Министарству културе Србије са предлозима и иницијативама, као *део цивилног сектора Србије*, које гарантује, штити и омогућава право слободног удруживања људи око заједничког интереса. „Тај сектор промовише вредности и идеје и уноси нове иницијативе у постојећи културни систем. Истовремено он контролише степен остваривања јавног интереса у институцијама система и начин трошења јавних средстава (јавни сектор), те тиме једним делом чува поверење грађана у друштво и његове институције” сматра ово Министарство и закључује: „Снага цивилног друштва као сектора огледа се у његовом капацитету да одговори на различита питања промоцијом друштвено одговорних вредности те активности појединаца и организација”^{*}.

^{*} *Стратегија развоја културе Републике Србије од 2017. до 2027.* Београд: Министарство културе и информисања Републике Србије, 30. мај 2017, 21.

Last but not the least! могло би се рећи на крају овог и почетку сваког размишљања о обнови филмске културе у Срба, а то су Министарство културе и *Стратегија развоја културе*, коју овај владин орган предлаже и која се управо ових дана налази у јавној дискусији. У овој *Стратегији* се на више места инсистира на „сарадњи између јавног и цивилног сектора јер је та сарадња увек знак одговорног и транспарентног државног уређења. Исто тако снажна културна сцена коју креира цивилни сектор обично је знак отворености и виталности једног друштва... Стога је неопходно јачати капацитете цивилног друштва на укупној територији Републике Србије, посебно уколико имамо у виду да цивилни сектор није у неопходној мери развијен... Установе културе морају да буду отвореније за сарадњу са цивилним сектором ... зато што је деловање цивилног сектора од јавног интереса. Јавни интерес у деловању цивилног сектора огледа се у подстицању развоја савременог стваралаштва и очувања кул-

турне баштине путем интерпретације, анимације и медијације... Услед активног спровођења јавног интереса у култури неопходно је да цивилни сектор буде укључен у процес доношења одлука на свим нивоима”*

Управо ту је тежиште рада *Српског филмолошког центара*; његови би методи требало да буду пре свега стручна *интерпретација*, а затим анимација и нарочито *медијација*, уколико се под овим подразумева функционално посредништво у области културе. Овим се заиста отвара нова перспектива у овирима културне стратегије једног народа, нешто што до сада није постојало, а могло би да коренито измени наш однос према култури уопште. Уколико је намера Министарства културе да овом Стратегијом заиста изгради *партнерски однос* са субјектима цивилног друштва** пре свега путем конкурса за финансирање или суфинансирање пројеката, онда смо и у случају *Српског филмолошког центара* можда на путу да пронађемо излаз из описаног срца шаме.

* На истом месту.

** На истом месту, 94.